

hat meg, hiszen a nevelési központok egyetlen dokumentumtára sem vállalkozhat teljességre." Már csak az a kérdés, hogy mit ért Kerékgyártó „nemteljesség” alatt. Jó, jó, ne heveskedjünk, szelektált tájékoztatás azért lesz, de figyeljünk tovább! „Ha a tájékoztatáson kívül minden más munka pusztán a könyvtártechnika körébe tartozik, nyilvánvalóan leginkább alkotó tevékenységnek a tájékoztatás minősül.” Félek, értem. Ez marad: „pontos információszolgáltatás”, ez lesz a mi munkánk és nem is kevés. Nesze neked nyilvánosság, arra felelhetünk csak, amit Komplex bácsi kérdez. Kenyerünk azért lesz, mert „mint látható, a könyvtári tevékenység teljes megszűnéséről azért sem beszélhetünk, mert ez végső soron az eddigi eredmények megkérdőjelezéséig vezetne.” Más is marad: némi „bipoláris tevékenység”, vagyis a könyvtáros-olvasó kapcsolat, amelyben a könyvtáros nem csupán informátor, hanem „animátor” is, éppen ezért nem lehet a tájékoztatást statikusan szemlélni. Ki szemléli statikusan? Ami az „animátort” illeti, mi annak képzeljük magunkat, persze nem komplexen, hanem „csak” korszerűen és autonóm módon.

„Végső soron”, mondja Kerékgyártó, és levonja a végkövetkeztetést, ítelve élőkön holtakon: „a könyvtári tevékenység hatékonyságát abban lehet meghatározni, hogy mennyire képes a komplex nevelési-művelődési célkitűzések megvalósításához hozzájárulni”. Hát nem, mi, amíg élünk és remélünk, azzal mérjük hatékonyságunkat, hogy mennyire vagyunk képesek a személyiség fejlődését szolgálni! (Természetesen a közösség érdekében, satöbbi, satöbbi; mi is jártunk szemináriumra.) Végső soron én így értelmezem, a „Kastély” felől érkező „elgondolásokat”: zárjuk be a könyvtárat, azaz zárjuk be a komplexbe, ahol a gügyöce könyvtárosok autonóm részekből hasznos csavarrá válhatnak.

A *Mozgó Világban* megjelent utópiámat, a tár-központú házat, joggal mosolyogták meg, mert sajnos, megfeledeztem a kocsmákról, az igaziakról, ahol beszélgetni, együtt lenni lehet. Féltém ezt a komplex kastélyt, feneketlen gyomrában a megszűntetve-megőrzött könyvtárral. Mi lesz, ha nem tudja megemészteni? Akkor bizony a jövő közintézménye köznevetség tárgyává válik. Ismétlem, sok mindenben benne lennénk. Még a bőrünkben is. Még a nevelési központban is, csak ne nézzenek minket „beintegrálható részkomplexumnak”. Beszéljenek velünk világosan, csábítsanak valódi értékekkel. Hogy mivel? Ó, erről már sokat írtak, és mi is írtunk. A hagyományos könyvtár még nyilvános, tessék eljönni, olvasni, tájékozódni, aztán beszélgethetünk.

K.[a m a r á s] I s t v á n

„Fruskák az olvasószolgálatban”

Kicsiny csikó nagy derestül hámot vonni tanul restül

— Ezt olvasd el! — mondta köszönés helyett fiatal kollégám a minap és kezemből nyomott egy gyűrött, zsíros papírköteget. Szemében különös fény égett, arra gondoltam, a tegnapi vacsora ülte meg a gyomrát és éjszaka felébredt benne az alanyi költő. Kényszeredetten és kellenetlenül nekigyürkőztem az olvasásnak. A gépelési hibáktól hemzseggé elmosódott írást nehéz volt kislabilizálni, kollégám azonban tántoríthatatlannak bizonyult, felajánlotta, hogy felolvassa. Láttam rajta: nincs kiút, belétörődtem sorsomba. Kezdeti elutasító magatartásom a szöveg hallatán megváltozott, előbb a számat tátottam el, majd felszökött agyamba a vér. (Erről később még részletesebben is szó lesz.) Kollégám, miután befejezte a felolvasást, rám ripakodott:

— Na, mit szólnsz hozzá? — Hápogtam. (Hirtelen nem jutott jobb szó az szembe.) Ifjú pályatársam levezető gyakorlatként elmesélte, hogy éjfélig gépelt, sikerült 30 példányt készítenie, ma hajnalban kelt, elrohant a postára és mind feladta.

— Ez egy jó írás — mondtam, miután visszatért belém az élet. A változatosság kedvéért, most kollégám vette nehezen a levegőt. (Bár edzett ifjú.)

Ez volt találkozásunk története. (Az írás, amely később, szeptemberben megjelent a *Könyvtárosban*, a „Fruskák az olvasószolgálatban” volt.) Nem sokkal utána többször találkoztunk — a „fruskák” és én —, összejöttünk hivatalból, félhivatalosan és barátokként. Vitatkozunk kóla mellett a Metropol teraszán, hajnalig győzködtük egymást egy üveg vörösbor mellett, szóba került a szakma és a hivatás. Képzés és továbbképzés, példálóztunk, felháborodtunk, és volt, amikor csak legyintettünk,

Elfogult vagyok javukra, szeretem őket és bízom bennük. Hálás vagyok a cikknek, mert felélenkítette a kapcsolatunkat, mert egy kicsit felrázott engem, és megborzosolta őket. Dühös vagyok mégis a cikkre, amelyet méltánytalannak, bátortalannak és provokatívnak tartok. *Méltánytalannak*, mert azokba köt bele, akik a legesendőb-
bek, leginkább sebezhetőek — úgy tudom, hogy a pedagógia egyik alaptörvénye, hogy akire hatni akarunk, nevelni akarjuk, azt nem bántjuk és támadjuk —, továbbá belekapaszkodik egy olyan jelenségbe, mely semmiképpen sem általánosítható, leg-
alábbis nem ezen a szinten. Az előzőekből következően *bátortalan*, mert a problémák
lényegét megkerüli, körbetáncolja azokat. (Magyarul: nem nevezi nevén a gyereket.) Méltánytalanságával és bátortalanságával *provokál*. Utolsó mondata befészkel
magát az ember agyába. „Mert talán nem is csak a fruskákról van itt szó...” (Bolha
a fülbe.)

E bevezetés után írásom címének magyarázatára hadd meséljek el három igaz történetet.

ELSŐ TÖRTÉNET. Beléptem a könyvtárba. A fruskák, mint már tudjuk, a pultnak támaszkodva néztek maguk elé. Történetünk hőse, „idősebb” könyvtáros, egy titokzatos REFERENCE feliratú tábla mögé bújva cédulákat rakott ide-oda, s nem tudni, mi okból, időnként egy dobozban is matatott. Eme tevékenysége rettentő fontos lehetett, mert ha felnézett, szúrósan végigmért, megütközve azon, mit akarok én itt. (Akkor még csak olvastam.) Egy könyvet kerestem, őt nem mertem megszólítani, oda mentem a fruskához, és halkán elrebegettem: Kérném, nem lehetne...? Fejével nemet intett, kezével az asztal felé bökött. Bevallom, megnedvesedett a tenyerem. Már nem emlékszem, hogyan, de odamentem az „idősebb” könyvtároshoz, és alig hallhatóan újból elmondtam: Kérném, nem lehetne... A lelkiismeretem is felébredt, ahogy felállt, odament a katalógushoz és komótosan elkezdte lapozgatni. Nem mertem elárulni, hogy én már megtaláltam, csak a polcon nem találom. Idővel egyik lábamról a másikra álltam, talán ez okozta, hogy a feszültség nőtt közöttünk, ő zavarában hátulról előre kezdett lapozni, de végül is megtalálta a keresett cédulát. Odamentünk a polcokhoz, felszólított: „Maga nézze a felső polcot, én majd nézem alul, mert itt kell ennek lenni valahol.”

MÁSODIK TÖRTÉNET. Ez egy kis fruskáról szól, aki egy szép napon elvetődött egy nagy forgalmú közművelődési könyvtárba. A reggeli kávézásnál, ahogy ez lenni szokott, sok minden szóba került, eyebekek között a hivatás is. (Történetünk szempontjából ez döntő jelentőségű!) A kis fruska teli volt önbizalommal, lelkesedéssel. Közben kinyitott a könyvtár, fruskánk tíz órától délután öt óráig a könyveket vette vissza és adta ki. Őkkor lerogyott egy sámlira, idősebb kollégája pedig arra járván megkérdezte tőle: No, van még hivatástudatod?

HARMADIK TÖRTÉNET. Szem- és fültanúja voltam a következő esetnek is. A könyvtárban cseng a telefon, idősebb kollégám felkapja. (Telefontartó várt.) Kollégám buzgón bólogat, majd kijelenti, hogy rögtön megnézi. Ülve marad. A kagylót jó messzire tartva fennhangon elszámol húszig, és bájosan mosolyogva, bűgő hangon mondja a telefonba: „Halló, sajnos, a keresett könyv nincs bent.” Végezetül rám kacsint.

A sort folytathatnám, mesélhetnék még ilyet és hasonlót, sőt még ijesztőbbet, tudok példát arra, hogyan riasztjuk el az olvasót az agyonfoglalkozással, tudomásom van munkaidő alatt borsót pucoló könyvtárosról és láttam becsavart hajút is. A könyvtárak a „belső munka” felkiáltással tették mindezt. A „továbbképzés” gondjainak enyhítésére ilyen, belső „tanfolyamokat” indítottak: Főzőcske, de okosan; szabásvarrás kezdőknek és haladóknak. A munkaidőben megejtett bevásárlásról, a számtalan magánbeszélgetésről szót ejteni illetlenség, hisz ez már kisebb vétségnek sem számít. (Még rám fogják, hogy kukacoskodó vagyok.) Így is egyik idősebb kollégám a közelmúltban kioktatott, mondván: ha valaki négy óra alatt megcsinálja a napi munkáját, amikor megtehetné, hogy elhúzza az időt, az nem feltétlenül rossz munkaerő. Miért fáj ez nekem, ha utána szab, esetleg bevásárol? A munkáját elvégzi! Beszélt még a jó kollektív szellemről, célozgatott arra is, hogy ez kialakulásának és esetét is, aki nem tudta megkülönböztetni a raktári lapot a katalóguscédulától. Egy hónap múlva is csak annyit értett az egészből, hogy az egyik kockás, a másik lyukas. Érde-
mesebb foglalkozni azzal az egyetemet végzett fiatalemberrel, akinek mindegy, az ol-
vasú fiú vagy lány, 16 vagy 80 éves, a „Száz év magányt” erőlteti rá. Végig kellene azt

is gondolni, hogy a könyvtárak miért alkalmaznak oly sok rokont? (Lehet, hogy a pedagógiai véna öröklődik?) Belegondolhatnánk abba is, hogy a könyvtárakban miért van oly sok feleség, nem akárkié, „valakié”. Én azt tapasztaltam, hogy a köztudomány jó ideje nem tartja „tisztetéltreméltóan patinásnak” ezt a foglalkozást, azt látom magam körül, hogy aki sehova sem jó, azt bedugják egy könyvtárba, esetleg önként jelentkezik. Dugig vannak a könyvtárak félemberekkel, lelki fogyatékosokkal, „majdnem emberekkel”, akik majdnem költők, majdnem zenészek, majdnem filozófusok stb.

Mit láthat a „felületesen” szemlélődő fruska? Körmét lakkozgató, elit társaságba járó, fontoskodó „elméleti” szakembert; körmét rágó, sarokban ülő, depressziós, elvetélt bölcsészt; láthatja még, hogy tehetségtelen és lusta emberek mekkora tisztéletnek örvendenek, csak azért, mert több éve hűségesek a „céghez”; de láthat megfáradt, visszeres lábú, egy kicsit becementesedett gondolkodású könyvtárosokat is, akik még mindig hivatásról beszélnek, emlékeznek a „nagy időkre”, a rangra és a megbecsülésre.

Ha ezek után még mindig pislákol benne valami, s esetleg úgy dönt, hogy könyvtáros szeretne lenni — javasolják, netán elmegy a felvételre és szerencséjére fel is veszik —, megkezdődhet a képzése, és ha nem titkolja ügyesen, azt a bizonyos pislát fényt kérelhetetlenül elfújják. Ezekben az átnevelő táborokban (főiskola, egyetem) mit sem hall olvasó és könyvtáros emberi kapcsolatáról. Időnként szóba kerül ugyan valami *public library*, ahol az olvasó, ha kérdez, mindig tudunk válaszolni kérdésére, s ahol, ha megnyomunk egy gombot, bejön egy magas, szőke fiatalember, akinek már a kérdése is épületes számunkra, és ha megtaláljuk a helyes válaszgombot, egyenesen a felhőkbe emelkedünk.

Néha valaki előhozakodik olyasmikkal, mint olvasótípusok, egymásután többször mondja, hogy metakommunikáció, de őt nem kell komolyan venni, hisz ő régi bútor, és még az is elképzelhető, hogy szenilis. „Maguk a közművelődési könyvtárban faekével szántanak” — vágja fejéhez egy köztisztületben álló egyetemi tanár —, degradálják a munkáját, kicsúfolják földhözragadságáért, nyilvánosan megszégyenítik. Fruskánkban felmerül a hamleti kérdés. Különböző gondolatok fordulnak meg kis fejében: Nem herdálom el én itt magam? Nem pazarlás-e ilyen képzettség mellett rámosolyogni a Grün nőre, aki mindig valami szerelmeset kér, Lajos bácsira, aki csak valami izgalmasat vagy valami „pikánsat” olvasna, Ferikére, aki elmúlt már húséves, de csak a nagy, képes meséskönyvek érdeklik? Itt tékozlom az energiámat (ha nem vigyázok, még meg is köpködnek), közben beszűkülök, nem tudom követni a szakirodalmat, de a szépirodalmat se, pedig ez alapvető munkaeszközöm, s ha megpróbálom a lehetetlent, elhidegül, esetleg „éhenhal” a család! Közben maga előtt látja kollégáját, akit hódolat övez, mert egy nagy horderejű és létfontosságú intézményben fényes gombokat csavargat, fontos nemzetközi iratokra pecséteket nyomkod, és ha szépen kéri, kiszalad tíz deka párizsiért.

Elvárhatjuk-e ezek után a társadalom megbecsülését? A szakmán belül sem becsüljük egymás munkáját, olvasószolgálatosnak lenni lassan szegény, nem csak fárasztó. Alapvető szemléletváltozásra elsősorban a körön belül van szükség. Tudomást kell venni, hogy szükség van még faekével szántó napszámosokra. (A társadalom így is csodálkozik, hogy mi még nem fogadunk el csúszópénzt.) Úgy látom, elmélet és gyakorlat nem kisujjukat összeakasztva halad. Több napos szümpozionokon vitatkozunk a statisztikáról, a rovatok összetételének avultságáról, nemzetközi egyeztetésről, miközben a statisztikai fegyelem kérdésköre sincs tisztázva. Közös erővel kényszerítjük egymást a statisztika kipofozására, mert a minőségi munkát nem tudjuk vagy nem akarjuk értékelni, a nagy számok előtt még mindig mindig meghajtjuk fejünket, és különben is egyszerűbb velük az osztás és a szorzás. (Kérdés: minek, ha nem igaz?) A publikációt kikiáltottuk a tudományos és kutató tevékenység mércéjének. Az intézmények egymást hajszolják előre ezen a területen. (Minél több kiadvány, annál jobb könyvtár.) A könyvtárosnak, ha valakinek tartja magát, vagy ha szeretné, hogy tartásuk valakinek, kötelessége publikálni. Pénzt, fáradságot nem sajnálva, nyomdai kapacitást nem kímélve évek óta, nap mint nap megírjuk ugyanazt, másképp. (Tisztélet a kivételnek.) Szinte törvényszerű publikálni „Egy (kis)könyvtár és könyvtárosa tapasztalatmorzái” címmel. A szerzőnek természetesen kötelessége állításait táblázatokkal, görbékkel — ha kell, százalékosan is — illusztrálnia, különben tudománytalan, talántán még olvasható is. (Kilóg a lóláb.) Alapvető követelmény még, hogy emberekről, emberi kapcsolatokról nem írhat, mert menthetetlenül érzéktelenségbe csap át, mely mosolyt csal a szakma arcára. Szigorú elbírálás alá esik, ha érzelmi kötődésekről fecseg — ez különben sem divat, fölösleges irodalmiskodásnak tűnnek —, arról nem is beszélve, hogy nem tartozik a szorosan vett lényeghez. Az érzéktelenség joga és kiváltsága a veteránoké, sokuk úgy érzi, hogy kötelessége is, de fölöttük elnézünk, jó esetben sóhajunk.

„Kezét csokolom. Lehet itt felfújható gumimatracokat bérelni?” Így kezdődik *Örkény István* egypercese, melynek címe: Sokszor a legbonyolultabb dolgokban is jól megértjük egymást, de előfordul, hogy egészen egyszerű kérdésekben nem. Barátságosan el tudunk beszélgetni *Kierkegaard*ról (dán filozófus) és az NTMIR-ről (Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer), de ha az olvasó „valami jót” kér, nem értjük egymást. Szentségtörésnek tűnhet szerény mondanivalóm miatt nagy embereket sirjukban forgatni, de ha egyszer már belevágtam, legalább érzékeltetni szeretném az általam problematikusnak vélt pontokat. Távol áll tőlem még gondolatban is, hogy a könyvtárban tudományos üstökét cibáljam, de a szakma nagyképű önteltségükkel riasztóak, a tudományosság mezében tetszelgő kékharisnyák ijesztőek, a közömbösség vagy a cinikusság álarca mögé rejtett fásultság aggasztó, az érdektelen tehetségtelenség pedig dermesztő.

Kézenfekvő megoldás a fruskákra fogni saját hiányosságainkat, generációs problémaként kezelni az érzelmi elsilányodást, tudatlanságukat elkönnyvelni „korán megkövült, tartós igénytelenség”-ként. Főlöles a harangokat kongatni? A tető egy kis helyen, öngyulladás következtében, fellángolt. (Nagy melegben előfordul ilyesmi.) A problémafelvetés sarkított — ezt írója sem tagadja —, van példa az ellenkezőjére, és különben is vannak még becsületesen dolgozó idősebb és fiatal könyvtárosok. (Nekem úgy tűnik, egyre kevesebben.)

Értem, de főleg érzem *Gerő Gyula* aggodalmait, naponta érzékelem ezeket a nyugtalanító jelenségeket, felfedezem magamon a tompultság jegyeit, az álhumánus bénító hatását, a képmutatás gyönyöreit.

A könyvtári hivatásról azt beszélük: szolgálat. Szolgálat = Munka. Az olvasószolgálat pedig olyan munka, mely naponta az emberi kapcsolatok viszonylatában merméretik. Napjainkban a munkáról és az emberi kapcsolatokról kialakított elképzelés átértékelődött, jelentősége csökkent. A narcizmus és az egoizmus korunk fertőző betegségei. Az önzés már álruhát sem ölt, nyíltan hangoztatja nézeteit, és mi megcsodáljuk őszinteségét, leleményességén elámulunk. Nyílt tekintettel egymás szemébe mosolygunk, ha látgason kapjuk magunkat, értékeléskor az összes szempontot figyelembe véve (kivéve a munkát) követeljük az egyenlő bért, hogy elkerüljük a feszültségek forrását.

A vádak (pesszimizmus, cinizmus stb.) azzal utasítom vissza, hogy tegnap éjjelig gépeltem és reggel még elszaladtam a postára.

Sá f á r K a t a l i n

Az olvasó tisztelet, a környezet pedig áhítatot parancsol!

Hozzánk is minden évben jelentkeznek a frissen érettségizettek, általában lányok, mondván: szeretnének a megyei könyvtárban dolgozni. Ha szükség van kiegészítőkre, helyettesítőkre, akkor idekerülnek, s először valóban a kölcsönzőszolgálatba, a pult másik oldalára, szembe az olvasóval. (Dehogy gondolnak ők arra, hogy náluk sokkal nagyobb tudású emberek tömegével kerülnek majd „adminisztratív” kapcsolatba, intézik ügyeiket.)

Kik is ezek a „fruskák”, az önként „munkára” jelentkező fiatalok? A kampányszerű jelentkezés elárulja, hogy azok közül valók, akiket nem vettek fel az egyetemre, főiskolákra — s átmenetileg munkahelyet keresnek —, de újra fognak kopogtatni a felsőfokú tanintézetek kapuján; vagy olyanok, akik tanulmányi eredményük miatt eleve nem is gondolhatnak a továbbtanulásra. Mindkét esetben *kontra-selektációs jelenséggel* állunk szemben. Adódik a kérdés: ha mindjárt az elején megalkuszunk, s a munkaerőhiány következtében felveszünk képzetlen fiatalokat, milyen alapon kérhetjük tőlük számon az eszményi kölcsönző könyvtárossal szemben támasztható követelményeket, olyan helytállást, amely pedagógiai felkészültséget, könyvtáros etikát vagy a munka során igen gyakran nélkülözhetetlen elméleti és gyakorlati ismereteket kíván. Honnan is tudhatnák mindezt? Nem is szólva arról, hogy a frissen érettségizett fiatalok — ezt közülük a legjobbak maguk is elismerik — nem rendelkeznek olyan irodalmi, szakirodalmi felkészültséggel, amely egyébként jogosan elvárható egy kölcsönző könyvtárostól. Tény, hogy mindezzel az olvasó nem számolhat, nem is érdekli.

Nézzük a kérdést a fruskák szemszögéből. Eleve a betegek vagy a GYES-en levők helyettesítésére veszik fel őket. Ideiglenes jelleggel, ami ugyancsak kevés embert am-